

Ігор ГАРЬКАВИЙ

УЗАГАЛЬНЕННЯ МЕТОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МІСТООБСЛУГОВУЮЧОЮ СФЕРОЮ

**ГАРЬКАВИЙ
Ігор Борисович,**

кандидат наук з державного управління,
директор приватного підприємства "Орест – К", м. Київ.

Постановка проблеми. Містообслуговуюча сфера є важливою складовою муніципальної економіки, яка забезпечує населення, підприємства та організації необхідними послугами, суттєво впливає на розвиток різнопланових взаємовідносин у місті. Чинна законодавча та нормативна база недостатня і недосконала, не забезпечує правових засад реформування містообслуговуючої сфери, взаємовідносин підприємств цього спрямування та споживачів послуг. Наявність системної кризи в містообслуговуючій сфері та міжгалузевий характер проблем, для розв'язання яких і для забезпечення переходу до нової моделі розвитку цієї сфери необхідним є відповідне обґрунтування управлінських рішень органів місцевого самоврядування на основі використання сучасного наукового інструментарію з широким впровадженням ефективних методів, які доцільно узагальнити та охарактеризувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що в науковій літературі з державного управління проблеми використання інструментів та методів наукового обґрунтування для забезпечення його ефективності приділена значна увага. Зокрема, загальні підходи до використання методу моделювання викладені в роботах Г.Фетісова [1], В.Зотова [2], А.Мельника [3] та інших. Встановлення взаємозв'язків між характеристиками системи, перенесення інформації за часом проаналізовані у працях В.М.Бабаєва [4]. Особливості методу економічного аналізу розглянуті у працях Ю. П.Шарова [5]. Але наведені положення щодо методів опису, пояснення та прогнозування поведінки реальної системи, її економічного аналізу не набули використання у вирішенні завдань зміцнення містообслуговуючої сфери, незважаючи на її важливість.

Метою статті є узагальнення підходів до побудови моделей, а також охарактеризувати метод економічного аналізу в забезпеченні управління містообслуговуючою сферою.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літературних джерел дозволив надати формальне визначення моделей в управлінні містообслуговуючою сферою, які визначають її як ізоморфізм. При цьому, окремі моделі можуть позначатися як гомоморфізм [6]:

$$f : A \rightarrow \psi \quad \text{або} \quad A \rightarrow \psi.$$

Оператор в такій інтерпретації вказує на спосіб, який дозволяє побудувати необхідну модель відтворення містообслуговуючої сфери чи її складових. Найважливішою характеристикою моделі є те, що вона дає спрощений образ, який відображає не всі властивості прототипу, а лише ті, які істотні для дослідження.

Складні системи в структурі містообслуговуючої сфери характеризуються виконуваними процесами (функціями), структурою та поведінкою за часом. До таких систем відноситься: утримання житлового фонду, забезпечення надійності і стійкості функціонування соціальної та виробничої інфраструктури, стійкої роботи міського транспорту, загальноміських комунальних об'єктів, сфери торгівлі, загальноосвітніх закладів, побутового обслуговування населення,

Анотація: у статті узагальнено засади моделювання процесів управління, результати якого можна вважати засобом здобуття, фіксації і впорядкування нової інформації, як основи розвитку теорії і практики зміцнення містообслуговуючої сфери. Охарактеризовано можливість економічного аналізу містообслуговуючої сфери та її складових з використанням спеціальних способів та прийомів, що свідчить про системний, комплексний характер такого аналізу.

Ключові слова: містообслуговуюча сфера, місцеве самоврядування, моделювання процесів управління, класифікація видів моделювання.

УДК 352.075

будівництва і ремонту споруд й комунікацій на території міста, забезпечення безпеки функціонування всіх систем життєзабезпечення.

Аналіз свідчить, що для адекватного моделювання цих складових містообслуговуючої сфери, як складних систем доцільно використовувати функціональні, інформаційні та поведінкові моделі [6,7]. При цьому слід зазначити, що функціональна модель системи може описувати сукупність виконуваних системою функцій, характеризувати морфологію системи.

Інформаційну модель можна використовувати для відображення відносини між елементами системи у вигляді структур даних (склад та взаємозв'язки).

Поведінкова модель може описувати інформаційні процеси (динаміку функціонування), в ній фігурують такі категорії, як стан системи, подія, перехід з одного стану в інше, умови переходу, послідовність подій.

Особливо велике значення методу моделювання у вивченні підсистем містообслуговуючої сфери полягає в тому, що при їх дослідженні натурні експерименти практично неможливі з низки причин: складність, великі матеріальні витрати, унікальність, тривалість експерименту. З позицій системного аналізу класифікація видів моделювання в дослідженні містообслуговуючої сфери може бути проведена за різними ознаками [7]. Зокрема за ознакою повноти виділено:

- повне моделювання - моделі ідентичні об'єкту містообслуговуючої сфери за часом та в просторі;

- неповне моделювання — ця ідентичність не зберігається;

- наближене моделювання — засноване на подібності, при якій деякі сторони реального об'єкту містообслуговуючої сфери не моделюються взагалі. Теорія подібності стверджує, що абсолютна подібність можлива лише при заміні одного об'єкту іншим, таким самим. Тому при моделюванні абсолютна подібність не має підстав.

Залежно від типу носія інформації та особливостей функціонування моделей в містообслуговуючій сфері доцільно розрізняти наступні види моделювання:

- детерміноване — відображує процеси, в яких передбачається відсутність випадкових подій та явищ;

- стохастичне — враховує імовірнісні процеси і події;

- статичне — служить для опису стану об'єкту у фіксований момент часу;

- динамічне — для дослідження об'єкту за часом.

Залежно від форми реалізації носія інформації та особливостей функціонування моделювання в містообслуговуючій сфері поділяється на:

- уявне — застосовується тоді, коли моделі не реалізуються в заданому інтервалі часу або відсутні умови для їх фізичного створення (наприклад, ситуація з тарифами на житлово-комунальні послуги).

- реальне — використовується можливість дослідження характеристик чи на реальному об'єкті цілком, чи на його частині (натурне чи фізичне моделювання).

Зупинимось більш детально на методах економічного аналізу. Способи і прийоми економічного аналізу в містообслуговуючій сфері можна умовно підрозділити на дві групи: традиційні та математичні.

До основних традиційних способів та прийомів економічного аналізу можна віднести використання абсолютних, відносних і середніх величин; застосування порівняння, угруповання, індексного методу, методу ланцюгових підстановок, балансового методу.

Аналіз тих чи інших показників в містообслуговуючій сфері, економічних явищ, процесів, ситуацій починається з розгляду абсолютних величин (обсяг надання муніципальних послуг за вартістю чи в натуральних вимірах, обсяг товарообігу, сума витрат у сфері послуг і витрат обертання, сума валового доходу та сума прибутку). Відносні величини використовуються при аналізі явищ динаміки, зокрема в системі муніципального управління громадською безпекою чи муніципального управління

станом довкілля. Вони характеризують зміну того чи іншого показника, явища за часом. Середні величини застосовують для узагальнення відповідної сукупності типових, однорідних показників, явищ та процесів. У аналітичних розрахунках в системі муніципального регулювання споживчого ринку, виходячи з необхідності, доцільно використовувати різні форми середніх — середнє арифметичне, середня гармонійна зважена, середня хронологічна моментного ряду, мода, медіана.

Порівняння можна вважати найбільш раннім і найбільш поширеним способом аналізу в містообслуговуючій сфері. Воно має починатись із співвідношення явищ, за допомогою якого аналізуються порівнювані явища, виділяється в них загальне та часткове. Водночас угруповання слід вважати невід'ємною частиною майже будь-якого економічного аналізу містообслуговуючої сфери. Вона дозволяє вивчити ті чи інші економічні явища в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, виявити вплив найбільш істотних чинників, виявити ті чи інші закономірності та тенденції, властиві цим явищам та процесам.

Індексний метод ґрунтується на відносних показниках, що виражають відношення рівня певного явища, до рівня його в минулому чи до рівня аналогічного явища, прийнятого за базу. Індеси, що виражають співвідношення безпосередньо порівнюваних величин, слід вважати індивідуальними, а ті, що характеризують співвідношення складних явищ — груповими, або тотальними. В містообслуговуючій сфері до таких показників можна віднести: якість послуг, що надаються кожною підгалуззю міського господарства; рівень використання виробничих потужностей; впровадження інновацій, ресурсозберігаючих технологій та ін.

Метод ланцюгових підстановок використовується для визначення впливу окремих чинників на відповідний сукупний показник. Цей спосіб аналізу використовується в містообслуговуючій сфері лише тоді, коли залежність між явищами, що вивчаються, має суто функціональний характер, коли вона визначається у вигляді прямої чи обернено пропорційної залежності.

У цих випадках аналізований сукупний показник як функція декількох змінних має бути відображений у вигляді алгебраїчної суми, множенням чи частки від ділення одних показників на інші. Метод ланцюгових підстановок полягає в послідовній заміні планової величини одного з алгебраїчних доданків, одного із співмножників фактичною його величиною, всі інші показники при цьому вважаються незмінними. Отже, кожна підстановка пов'язана з окремим розрахунком: чим більше показників в розрахунковій формулі, тим більше й розрахунків.

Балансовий метод має широко використовуватись у статистичному аналізі та плануванні розвитку містообслуговуючої сфери. Застосовується він при аналізі господарської діяльності комунальних підприємств (аналіз обсягів надання муніципальних послуг, використання робочого часу, машинного парку та виробничого устаткування, руху експлуатаційних матеріалів, обсяги готової продукції, фінансове положення).

Розглянуті методи безпосередньо пов'язані з процесами управління містообслуговуючою сферою. Процес управління має забезпечити вирішення завдань, що стоять перед цією сферою як системою. Останні доцільно визначати поняттями «мета» та «цінність» [8].

Проте досягнення мети не вичерпує перелік вимог до містообслуговуючої системи: споживач (суб'єкт) буде лише тоді задоволений, коли при цьому буде також гарантовано відповідну якість процесів, що вимірюється певним показником.

Процес управління містообслуговуючою сферою полягає в аналізі ситуації, виробленні та ухваленні управлінського рішення, організації виконання управлінського рішення і підсумкового контролю, що замикає управлінський цикл. Існує ще стадія попереднього контролю на етапі підготовки та ухвалення управлінського рішення, а також поточного контролю на стадії організації виконання рішення. Із сказаного виходить, що в процесі управління містообслуговуючою сферою можна виділити на-

ступні етапи [9]: аналіз ситуації; ухвалення рішення; реалізація рішення; контроль за виконанням.

Процес управління містообслуговуючою сферою включає конкретні управлінські дії з прийняття та реалізації рішень. Суб'єкт управління спочатку на основі аналізу даних оцінює ситуацію, що склалася. На підставі результатів оцінювання суб'єктом управління виявляється проблема тобто невідповідність між сьогоденням і прогнозованим положенням. Виявивши і сформулювавши проблему, суб'єкт може переходити до процесу метапокладання. Ця процедура починається з визначення мети системи містообслуговування чи її складових підсистем.

Наприклад, мета Програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства міста Києва на 2010 - 2014 роки спрямована на забезпечення переходу житлового та комунального господарства м. Києва до моделі стабільного та ефективного функціонування і забезпечення сталого розвитку для задоволення потреб споживачів у житлово-комунальних послугах відповідно до встановлених нормативів і стандартів. У подальшому перед кожним виконавцем мають бути поставлені конкретні завдання, при вирішенні яких можливе ефективне функціонування системи.

Для розподілу завдань щодо виконання наведеної мети може використовуватись метод побудови «дерева цілей» і декомпозиції мети системи за рівнями, аж до конкретних виконавців.

Для здійснення діяльності відповідно до «дерева цілей» мають визначатись функції та завдання кожного рівня, після чого приступають до складання програми дій для досягнення визначеної мети.

В цілому процес управління містообслуговуючою сферою служить для того, щоб зробити вимір її функціонування як системи методичним, послідовним та регулярним.

Для аналізу проблем системного характеру щодо розвитку містообслуговуючої сфери має використовуватись метод аналізу ієрархій, який передбачає декомпозицію проблеми на все простіші складові та опрацювання думок посадових осіб місцевого самоврядування, залучених до вирішення питань місцевого значення (особи, що приймають рішення). В результаті визначається відносна значущість досліджуваних варіантів для всіх критеріїв, що знаходяться в ієрархії. Відносна значущість має виражатись чисельно у вигляді векторів пріоритетів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснене узагальнення свідчить, що функціональні, інформаційні та поведінкові моделі можна вважати засобом здобуття, фіксації і впорядкування нової інформації, забезпечуючи розвиток теорії і практики управління розвитком містообслуговуючої сфери.

Названі моделі повинні забезпечити як опис, так і пояснення та передбачення поведінки систем. Проведена класифікація видів моделювання з позицій системного аналізу за ознаками повноти, типу й форми реалізації носія інформації та особливостей функціонування моделей, які забезпечують схожість в деяких аспектах з об'єктом вивчення і служать засобом опису, пояснення та прогнозування поведінки прототипу. В процесі економічного аналізу містообслуговуючої сфери та її складових, для аналітичної обробки економічної інформації доцільно застосовувати спеціальні способи та прийоми, які можна умовно підрозділити на дві групи: традиційні та математичні. У них значною мірою розкривається специфічність методу економічного аналізу, його системний, комплексний характер.

Крім того, системність в економічному аналізі обумовлена тим, що управлінські процеси розглядаються як багатообразна, внутрішньо складна єдність, що складається з взаємопов'язаних сторін та елементів.

У подальших дослідженнях доцільно виявити особливості моделювання, а також використання методу економічного аналізу процесів управління в дослідженні складових містообслуговуючої сфери як системи.

Література:

1. Фетисов Г. Г. Региональная экономика и управление : Учебник. / Г. Г.Фетисов, В. П. Орешин.– М. : ИНФРА – М, 2007. – 416 с.
2. Система муниципального управления : Учебник для вузов. 4-е изд. / Под ред. В. Б.Зотова. – СПб. : Питер, 2008. – 512 с.
3. Мельник А. Муніципальний менеджмент : навч. посіб. / А.Мельник, Г.Монастирський, О Дудкіна. ; за ред. А. Мельник. – К. : Знання, 2006. – 420 с.
4. Бабасв В. М. Практика муніципального управління / В.М.Бабасв. – Х. : ХДМГ, 2002. – 310 с.
5. Муніципальний менеджмент / за заг. ред. Ю. П. Шарова. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2007. – 350 с.
6. Могилевский В.Д. Методология систем : вербальный подход. / В.Д. Могилевский. – М. : ОАО «Издательство «Экономика», 1999. – 251 с.
7. Мыльник В. В. Исследование систем управления : учеб. Пособие для вузов / В. В. Мыльник, Б. П. Титаренко, В. А. Володченко. – 3-е изд. – М. : Академ. проект; Трикста, 2004. – 352 с.
8. Стратегическое управление : регион, город, предприятие / Д. С. Львов и др.; под. ред. Д. С. Львова, А. Г. Гранберга, А. П. Егоршина; ООИ РАН, НИМБ. – 2-е изд., доп. – М. : ЗАО «Изд-во «Экономика», 2005. – 603 с.
9. Портер М. Конкуренция : Учеб. пособие. / М.Портер // Перевод с англ. –М. : Издательский дом "Вильямс", 2001. – 495 с.